

Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.): The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism.

1st Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, 259 s., ISBN-10: 1137488158, ISBN-13: 978-1137488152.

Jen máloco rezonuje v současném Spojeném království tak silně jako jeho vztah k Evropské unii. Ten představuje neuralgický bod britské politiky a stále významnější štěpnou linií (*cleavage*) v tamním politickém systému. Uchopit a zmapovat tuto komplikovanou, místy až dramatickou a kontroverzní relaci se pokouší řada publikací zejména zahraniční provenience. Problematika euroskepticismu (a to nejen britského) je totiž oblast badatelsky velmi atraktivní, nosná, a navíc vysoce aktuální, i když v ČR se zatím o publikačně frekventované téma nejedná. K těmto počínům se připojuje i recenzovaná publikace *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*, vydaná v roce 2015 v nakladatelství Palgrave Macmillan. Jak název napovídá, kniha se zabývá fenoménem (vy)trvalosti britského euroskepticismu, jenž se postupem času stal jedním z definičních znaků britské politiky, kultury i společnosti.

Předložený text vyniká šíří (spíše než hloubkou) svého záběru. Fenomén britského euroskepticismu zkoumá nejen na jeho projevech v politice jako takové, ale – v souladu s aktuálními badatelskými trendy – rovněž v rámci think-tanků, nátlakových skupin, médií i jiných platform. Všímá si také toho, jak se promítá v různých geograficko-politických částech země.

V knize se snoubí příspěvky z mnoha společenskovedních disciplín, včetně literární vědy, historie, sociologie, ekonomiky, politologie i mezinárodních vztahů. Oborově i geograficky pestré zázemí autorského týmu se zrcadlí již v profilech editorů. Zatímco Karine Tournier-Solová je politoložkou na univerzitě v Toulonu ve Francii, Chris Gifford působí jako politický sociolog na univerzitě v anglickém Huddersfieldu. Díky této diverzitě, multidisciplinárnímu přístupu a vysokému počtu přispěvatelů kniha nabízí zajímavý mix přístupů k tématu britského euroskepticismu a širokou škálu autentických postřehů. Nevýhodou tohoto přístupu je určitá tematická roztržitost a také ne vždy zcela kompatibilní styl zahrnutých textů. Ten sahá od esejistického pojetí přes politickou publicistiku až po standardní politologické analýzy.

Vyjma úvodu obsahuje kniha celkem dvanáct kapitol rozčleněných do čtyř hlavních tematických oddílů: Národ a národní identita (kapitoly 1–4), Straničká politika a euroskepticismus (kapitoly 5–7), Euroskeptická občanská společnost (kapitoly 8–9) a Euroskeptické zájmy (kapitoly 10–12). Jednotlivé kapitoly se pak v relativní ucelenosti (přesto ne úplnosti) zabývají vybranými problémy britsko-evropských vztahů.

Literární historik Menno Spiering si v úvodní kapitole klade za cíl dostat se k jádru euroskepticismu jakožto hluboce zakotvenému kulturnímu fenoménu. Aniž by zpochybňoval validitu tradičnější politologické perspektivy, tvrdí, že britský euroskepticismus je založen na zakořeněném, internalizovaném přesvědčení Britů o jejich odlišnosti od Evropanů. Příspěvek nabízí historickou dekonstrukci jeho kulturních – zejména pak náboženských – kořenů a tradic, sahajících až do období schizmatu mezi anglikánskou církví a papežským stolcem v 16. století. V podobném duchu – jako integrální součást kultury britského nacionalismu vycházející z dějinné zkušenosti – konceptualizuje sílící euroskepticismus i autor druhé kapitoly Ben Wellings. Podle něj v kontextu devoluce a odstředivých sil usilujících o rozpad Spojeného království nabývá na síle anglický nacionalismus, který je primárně definován právě opozicí vůči EU. Tyto, podle autora zhoubné projevy euroskeptického nacionalismu ohrožují nejen britskou politickou tradici, ale rovněž

budoucnost Velké Británie v Evropě jako takovou. Ostrovní království se tak stává „Skotskem Evropy“, přičemž tato Angličany poháněná (re)orientace směrem od Evropy může vést až zpět k obnovení starého Commonwealthu a takzvané anglosféry. Pakliže je, jak píše Wellings, britský euroskepticismus primárně výrazem „angličanství“ (*Englishness*) coby nositele jednotné identity tváří v tvář odstředivým silám usilujícím o rozpad Spojeného království, pak se ostatním národům a skupinám (ve smyslu *polities*), které nyní společně tvoří Velkou Británii, otevírají netušené možnosti pro formulaci autonomních evropských pozic a diskurzů. Andrew Mycock a Chris Gifford se detailně zaměřují právě na příležitosti a hrozby, které euroskepticismus přináší skotské, velšské a severoirské politice. Postupně se propracovávají i k zajímavé komparaci jednotlivých národnostních variant euroskepticismu. Cornelius Crowley ve čtvrté kapitole přistupuje k britskému euroskepticismu z perspektivy evropského integračního projektu, který označuje pojmem eurokonstruktivismus. Zasaduje tak tento fenomén nejen do historického rámce, včetně přehledné sumarizace jeho periodizačního vývoje a mnoha zajímavých historických reminiscencí, ale rovněž do kontextu intelektuální debaty sahající až k Davidu Humeovi a Edmundu Burkeovi.

Príspevek Agnès Alexandre-Collierové, uvozující druhou část knihy, nahlíží na euroskepticismus prizmatem stranického managementu. Za pomoci komparace dvou období (devadesátých let a současnosti) sleduje zintenzivňující se euroskeptickou orientaci Konzervativní strany. Správně přitom vyzdvihuje často opomíjený fakt, že tento vývoj byl mimo jiné determinován i novými pravidly organizace strany zavedenými v roce 1998 tehdejší stranickým předsedou Williamem Hagem. Tato reforma přispěla ke změně v rovnováze sil mezi jednotlivými organizačními složkami strany a zásadně zvýšila vliv řadových členů. Konzervativní poslanci tak byli (a stále jsou) čím dál tím častěji nuceni reflektovat a přejímat názory širší členské základny, která byla vždy euroskeptičtější než její zástupci ve Westminsteru. Na tento text navazuje Pauline Schnapperová příspěvkem zabývajícím se dilematy a nesnadnou, povětšinou defenzivní pozicí proevropských (či spíše vůči EU smířlivějších) politických stran – labouristů a liberálních demokratů. Popisuje, jak nesmírně obtížně se jim prosazuje pozitivní proevropská agenda ve chvíli, když je v politických kruzích, médiích i společnosti běžnou normou pohlížet na EU negativisticky jako na přebyrokratizovanou, antidemokratickou, lidem odcizenou a ekonomicky defektní entitu. Rostoucí hegemonii euroskepticismu v britské politice reflektuje i sedmá kapitola od Karine Tournier-Solové, jež se soustředí na vzestup antisystémové, populistické a radikálně pravicové Strany nezávislosti Spojeného království. Autorka nabízí zajímavý rozbor toho, jak se ze strany jednoho tématu, která jakožto centrální bod své tvrdě euroskeptické programatiky prosazovala úplné a okamžité vystoupení Británie z EU, stala široce založená populistická strana oslovující voliče napříč celým politickým spektrem.

Dvojice kapitol ve třetím oddílu publikace posuzuje britský euroskepticismus prizmatem jeho projevu a modalit v občanské společnosti. Oliver Daddow míří do mediálního prostoru a přináší hloubkovou explorační analýzu způsobu, jímž média informovala o bloomberském projevu Davida Camerona. Autor poutavě přibližuje rozličné reakce médií na tuto široce medializovanou a dlouho očekávanou řeč, v níž se Cameron 23. ledna 2013 oficiálně zavázal k uspořádání referenda o setrvání země v EU a jež je obecně považována za „zlomový okamžik v evoluci britské debaty o EU“ (Startin 2016: 7). Obdobně i John FitzGibbon používá Cameronův bloomberský projev jako odrazový můstek pro svoji systematickou reflexi mimoparlamentních euroskeptických nátlakových skupin a jejich stěžejního vlivu na evropskou politiku Konzervativní strany.

Závěrečný úsek knihy je rámován otiskem britského euroskepticismu v percepci národních zájmů. Kapitola Catherine MacMillanové se metodologicky opírá o diskurzivní analýzu s cílem identifikovat, jak se v průběhu času euroskepticismus ve Velké Británii etabloval jakožto dominantní diskurz. Mimo jiné si všímá i procesu konstrukce britské „jinakosti a odlišnosti“ a negativního vymezování se vůči kontinentální Evropě jakožto „tomu druhému“.

přičemž pozornost věnuje zejména evropským narativům britských elit. V následujícím příspěvku Nicholas Sowels předkládá fundovanou případovou studii britského pragmatického euroskepticismu v podobě sondáže do role financí ve vzájemném vztahu Velké Británie a Evropské unie. A konečně poslední kapitola, jejíž autorkou je Hajnalka Vinczeová, mapuje dle jejího názoru signifikantní, avšak často přehlíženou transatlantickou dimenzi britského euroskepticismu. Jako jeden z ústředních argumentů svého textu předkládá tezi, že díky prioritě přikládání zvláštnímu vztahu s USA se britské vlády v oblasti bezpečnosti a obranné politiky dlouhodobě rozhodují stylem, který podřizuje britské zájmy těm americkým a podkopává evropské alternativy.

Otázkou pochopitelně zůstává, zda má pro čtenáře a čtenářky vůbec smysl tuto knihu číst vzhledem k přelomovým a dramatickým událostem, které se ve vzájemném vztahu mezi Velkou Británií a Evropskou unií odehrály až po jejím vydání. Z pohledu autorky této recenze jednoznačně ano. Může nám totiž napomoci blíže porozumět procesu, který 23. června 2016 vyústil v rozhodnutí britských občanů opustit strukturu Evropské unie. V jakých ohledech tak činí?

Řada příspěvků správně akcentuje principiální důležitost historického kontextu, který je pro pochopení současné evropské debaty ve Velké Británii zcela klíčový. Soudobá polarizovaná debata je podle nich pouze variací na stále se opakující téma, kterým je hledání odpovědi na otázku, jaký druh Evropy je pro Velkou Británii nejvýhodnější. Již v roce 1965 labouristický ministerský předseda Harold Wilson, za jehož první vlády Velká Británie podala druhou přihlášku do Evropských společenství, hovořil o „*správném druhu Evropy*“ (Parr 2006: 46). Stejně se ptali i všichni jeho nástupci včetně Margaret Thatcherové, Johna Majora, Tonyho Blaira, Davida Camerona a v konečném důsledku i Theresy Mayové. Ostatně pro drtivou většinu z nich se vysoce zpolitizované evropská otázka stala jakýmsi „osudovým tématem“, které stálo za jejich politickým pádem.

Dalším z leitmotivů knihy je poukaz na hluboce systémovou nekonzistentnost, paradoxnost a rozporuplnost, která je britskému vztahu vůči EU vlastní. Konkrétních příkladů této ambivalence lze v textu nalézt celou řadu. FitzGibbon i MacMillanová upozorňují na to, že Britové na straně jedné považují EU za hrozbu pro svoji národní suverenitu a identitu, avšak na straně druhé vnímají členství v EU jako ekonomickou a geopolitickou nezbytnost (s. 175 a 197). Vinczeová zase demonstruje nesoulad mezi rétorikou a praxí: Velká Británie si dlouhodobě stěžuje na nedostatek adekvátních evropských vojenských kapacit, avšak v realu dělá vše pro to, aby zabránila spuštění jakékoli významnější vojenské operace pod vlajkou EU (s. 235).

Mnozí autoři rovněž zdůrazňují to, že s ohledem na historicky podmíněnou nedůvěru vůči Evropě, hluboce vetkanou do DNA britské společnosti i politiky, se stávající debata o evropské otázce pohybuje v pevně nastavených mantinelech, které ji výrazně limitují a v nichž proevropská agenda v podstatě absentuje či hraje zcela marginální úlohu. Pro čtenáře a čtenářky je zajímavé sledovat různé pokusy o osvětlení toho, jak podpora, nebo, přesněji řečeno, pragmatické akceptování projektu evropské integrace postupně ustoupily euroskeptickému diskurzu, jehož nárůst v posledních letech akceleroval natolik, že – jak trefně poznamenává Crowley – „*dokonce i argument na podporu setrvání v EU musí být formulován euroskeptickým jazykem*“ (s. 89). Na příkladu aféry týkající se řádného zakřivení okurek Crowley ilustruje způsob, jakým jsou euroskeptici ve svém „tažení proti EU“ schopni tendenčně zmanipulovat téměř jakékoli téma. Jakkoli jsou jejich argumenty mnohdy populistické a nezdídky si protirečí, ukazují se jako velmi efektivní. Klíčová v konstrukci euroskeptického diskurzu je i role britského tisku, který je nechvalně proslulý vysokou mírou dezinformací a konspiračních mytizací ve vztahu k EU (The Levenson Inquiry 2012: 687–688), a neschopnost či neochota politických elit se proti němu otevřeně vymezit.

Co se výhrad vůči recenzované publikaci týká, je třeba zmínit, že ačkoli jsou jednotlivé texty kvalitně zpracované a těží z odborné kapacity svých autorů, kniha postrádá jasnou

konceptuální linku, vyznačuje se tematickou i žánrovou roztržitostí a má spíše charakter sborníku než kolektivní monografie. Každý z autorů totiž pojímá danou problematiku z odlišného úhlu a za použití odlišných forem analýzy. Metodologická i jiná pluralita samozřejmě není na škodu, ba právě naopak, avšak prostor pro větší propojenost a vzájemnou návaznost jednotlivých kapitol by se tu zcela jistě nabízel. Absenci konzistentní linky podtrhuje i fakt, že v knize schází závěrečná kapitola, která by výstupy dílčích analýz uceleně sumarizovala. Text rovněž vykazuje tendenci přehlížet vývoj evropského integračního procesu jakožto jednoho z klíčových formativních faktorů ovlivňujících posilování britského euroskepticismu v posledním čtvrtstoletí. Při čtení knihy se rovněž nelze ubránit dojmu, že autoři všudypřítomné, vůči evropské integraci a Evropské unii negativistické pozice v podstatě litují. Celou knihou se tak nese podtón určité kritiky, ba až odsouzení britského euroskepticismu, což u někoho může vyvolat pochybnosti o její vyváženosti. Zároveň dodejme, že čtenáři a čtenářky, kteří se s britskou politikou teprve seznamují, mohou v některých pasážích postrádat kontextové informace. Na jiných místech naopak zase dochází k informační duplicitě. Kvalitu knihy problematizují i drobné nepřesnosti, na něž lze místy narazit. Kupříkladu na straně 2 se hovoří o tom, že koncept euroskepticismu sahá do roku 1985 nebo 1986, kdy článek v *The Times* jeho pomocí kvalifikoval postoj Margaret Thatcherové k Jednotnému evropskému aktu. Do června roku 1986 se skutečně datuje první dohledatelné použití termínu euroskepticismus (viz Spiering 2005: 128–129; Szczerbiak – Taggart 2008: 240, 261), nicméně kořeny tohoto konceptu sahají mnohem hlouběji, jak se ostatně správně dozvíme v ostatních kapitolách knihy.

Navzdory těmto nemnohým výtkám lze recenzovanou publikaci vřele doporučit jako užitečný, obsahově přínosný a nadčasový příspěvek do diskuse dotýkající se nejen vztahu Velké Británie a Evropské unie, ale rovněž budoucího směřování Evropy jako celku. Ideální cílovou skupinu čtenářů a čtenářek pak představuje zejména odborná a akademická veřejnost alespoň částečně obeznámená s realitami britské politiky.

Monika Brusenbauch Meislová

Literatura

- Parr, Helen (2006): *Britain's Policy Towards the European Community: Harold Wilson and Britain's world role, 1964–1967*. Abingdon: Routledge.
- Spiering, Menno (2005): British Euroscepticism. In: Hermsen, Rebert – Spiering, Menno (eds.): *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam: Rodopi, s. 127–156.
- Startin, Nicholas (2016): 'To be or not to be?' 'Should I stay or should I go?' and other clichés: The 2016 UK referendum on EU membership. In: *What country, friends, is this? A guide to the EU referendum debate*. Bath: University of Bath / Institute for Policy Research, s. 7–15.
- Szczerbiak, Aleks – Taggart, Paul (2006): Theorizing Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement, and Causality. In: Szczerbiak, Aleks – Taggart, Paul (eds.): *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism, Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, s. 238–262.
- The Leveson Inquiry (2012): *An Inquiry into the Culture, Practices and Ethics of the Press, Volume II*. London: The Stationery Office, <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/270941/0780_ii.pdf>.